

Gabriel Hawryluk, młodszy analityk ekonomiczny FOR
Warszawa, dnia 1 sierpnia 2023 r.

Komunikat FOR 16/2023:

Państwo nadopiekuńcze uderza w wolność wyboru: ograniczenia w sprzedaży napojów energetycznych

Synteza:

- Sejm przegłosował ustawę o zakazie sprzedaży napojów energetycznych dla osób poniżej 18. roku życia. Nowe przepisy zakazują też sprzedaży takich napojów w placówkach oświatowych i automatach. Ograniczenia miałyby obowiązywać od 1 stycznia 2024 roku.
- Za ustawą głosowały kluby i koła PiS oraz ugrupowań wspierających obóz rządzący, a także Lewicy i Polski 2050. Przeciwno było jedynie siedmiu posłów Konfederacji, Wolnościowcy, jeden poseł KO (Tadeusz Zwiefka) oraz Paweł Szramka¹.
- Będzie to jedna z najbardziej restrykcyjnych regulacji w Unii Europejskiej – zakaz sprzedaży napojów energetycznych osobom poniżej 18. roku życia wprowadziły do tej pory jedynie Litwa i Łotwa².

W ostatni piątek Senat zagłosował za przyjęciem ustawy bez ani jednego głosu sprzeciwu. Wprowadził jednak kilka poprawek. Po pierwsze, ograniczenia miałyby obowiązywać dopiero od lipca przyszłego roku. Po drugie, napoje energetyczne wyprodukowane przed wejściem w życie ustawy można by sprzedawać jeszcze przez dwa lata bez ograniczeń. Po trzecie, Senat wyłączył spod zakazu automaty znajdujące się w placówkach, do których dostęp mają tylko pełnoletni³. Można jednak przypuścić z niemałą dozą prawdopodobieństwa, że Sejm poprawki Senatowi odrzuci.

1

<https://sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/agent.xsp?symbol=glosowania&NrKadencji=9&NrPosiedzenia=79&NrGlosowania=180>.

² C. Snowden, *Nanny State Index '23*, European Policy Information Center, 2023, s. 16–17.

³ Senat Rzeczypospolitej Polskiej, *Sprawozdanie Komisji Nauki, Edukacji i Sportu oraz Komisji Zdrowia* (druk nr 1071 Z).

Za napoje energetyczne w myśl ustawy uznawane są napoje z dodatkiem kofeiny w stężeniu przekraczającym 150 mg/l lub z jakimkolwiek dodatkiem tauryny⁴. W typowym napoju energetycznym kofeiny jest ok. 300–320 mg/l⁵, co oznacza, że w jednej puszcze standardowego „energetyka” znajduje się jej ok. 80 mg. Według danych, na które powołuje się w swoim stanowisku sama Rada Ministrów, dzienne spożycie kofeiny u dzieci nie powinno przekraczać 2,5 mg/kg masy ciała. Czterdziestokilogramowe dziecko może przyjąć więc do 100 mg tej substancji dziennie. Według tych samych danych, dzienne spożycie kofeiny pochodzącej z napojów energetyzujących u dzieci nieco przekraczało 3 mg/dzień, a wśród tych spożywających je regularnie – niecałe 43 mg/dzień⁶.

W stanowisku Rady Ministrów można przeczytać też, że – według Europejskiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Żywności – niezalecane jest spożywanie napojów energetycznych przez osoby poniżej 16. roku życia⁷. Rząd uznał to jednak za wystarczające uzasadnienie dla wprowadzenia zakazu dla wszystkich niepełnoletnich „z uwagi na łatwość weryfikacji wieku”, mimo że nie ma żadnych przesłanek, by limit wiekowy był aż tak wysoki, a wiek uczniów można weryfikować na podstawie legitymacji (w tym cyfrowych mLegitymacji).

Kolejnym kontrowersyjnym punktem tej nowelizacji jest to, że zakaz sprzedaży napojów energetycznych ma dotyczyć – według druku sejmowego – wszystkich jednostek systemu oświaty, choć zgodnie z Prawem oświatowym zaliczają się do nich także takie, w których kształcą się tylko osoby dorosłe. Nie będzie więc można sprzedawać „energetyków” w placówkach doskonalenia nauczycieli czy kolegiach pracowników służb społecznych. Zakaz uderzy więc także w osoby dorosłe, niemające w danym momencie styczności z dziećmi.

Dostępność kofeiny dla dzieci

Z przegłosowanej ustawy wynika jedynie zakaz sprzedaży napojów o odpowiednim stężeniu kofeiny, w których ta nie występuje naturalnie. Nie dotyczy więc on napojów na bazie kawy czy herbaty. Zawartość kofeiny w kawie bywa znacznie wyższa niż w napojach energetycznych. Kawa rozpuszczalna – oczywiście zależnie od mocy – może zawierać nawet 380–730 mg kofeiny w litrze napoju. To nawet ponad dwukrotnie więcej niż w „energetyku”. Zwykła porcja 160 mililitrów kawy zawierać więc będzie zauważalnie więcej kofeiny niż puszka napoju energetycznego⁸. Niewiele mniejsze stężenie kofeiny zawierać może czarna herbata ekspresowa albo gorzka czekolada – wystarczy 330 ml mocno zaparzonej herbaty albo tabliczka gorzkiej czekolady, by dostarczyć organizmowi tyle kofeiny, ile znajduje się w puszcze napoju energetycznego⁹.

⁴ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, *Sprawozdanie Komisji Zdrowia o poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy o zdrowiu publicznym* (druk nr 3498).

⁵ M. Białas, H. Łuczak, M. Jeżewska, *Ocena zawartości kofeiny w wybranych napojach bezalkoholowych*, „Bromatologia i Chemia Toksykologiczna”, XLIV, 3, 2011, s. 632.

⁶ *Stanowisko Rady Ministrów do druku nr 3258*, s. 4,

<https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/F658460F199D0BEFC12589EA003EB650/%24File/3258-s.pdf>

⁷ *Stanowisko Rady Ministrów do druku nr 3258*, s. 3.

⁸ M. Jarosz i in., *Zawartość kofeiny w produktach spożywczych*, „Bromatologia i Chemia Toksykologiczna”, XLII, 3, 2009, s. 779.

⁹ M. Jarosz i in., *Zawartość kofeiny w produktach spożywczych*; J. Sierpiński, *Kofeina zabroniona i dozwolona*, 15.07.2023, <http://sierp.libertarianizm.pl/?p=2393>.

Dzieci także będą mogły dalej kupować słodzone napoje o niższym stężeniu kofeiny. Napoje typu cola zawierają najczęściej ok. 100 mg kofeiny w litrze napoju¹⁰. Wystarczy więc butelka coli o pojemności 0,85 l, by przyjąć więcej kofeiny niż w typowym napoju energetycznym. Dostęp do kofeiny w dalszym ciągu będzie więc swobodny dla najmłodszych, ustawodawca jedynie arbitralnie wyłącza dostęp do jednego rodzaju produktu.

Nieskuteczność regulacji

O nieskuteczności państwowych regulacji może świadczyć powszechność spożycia alkoholu wśród młodych ludzi. Według raportu ESPAD z 2019 roku prawie połowa dzieci w wieku 15–16 lat spożywała alkohol w trakcie ostatniego miesiąca, a ponad 80% piło alkohol kiedykolwiek¹¹. Wśród grupy wiekowej będącej u progu pełnoletności spożycie jest jeszcze bardziej powszechne – ponad trzy czwarte piło alkohol w ciągu ostatniego miesiąca¹².

Mimo obowiązujących od lat ograniczeń nastolatki sięgają po alkohol, obchodząc państwowe zakazy. W każdym kraju europejskim istnieją przecież przepisy ograniczające sprzedaż alkoholu młodzieży, a jednak piętnasto- czy szesnastolatki go spożywają. Powszechność spożycia alkoholu wynika raczej z kwestii kulturowych i edukacji społeczeństwa niż z obowiązywania odgórných zakazów. Nie ma powodów, by sądzić, że inaczej będzie z napojami energetycznymi.

Państwo nadopiekuńcze

W kilku krajach Europy (Niemcy, Belgia, Dania, Austria, Malta, Cypr, Luksemburg) osoby, które ukończą 16 albo 17 lat, mogą kupować niektóre (piwa, wina) albo wszystkie wyroby alkoholowe¹³. Jeżeli takie niższe limity idą w parze z edukacją, młodzież może stopniowo oswajać się z używkami, gdyż te przestają być dla nich „zakazanym owocem”. Tymczasem w Polsce szesnasto- czy siedemnastolatki nie będą mogli kupić legalnie nawet napoju energetycznego.

Nanny State Index (indeks nadopiekuńczości państwa)¹⁴ mierzy poziom restrykcyjności przepisów regulujących sprzedaż oraz konsumpcję jedzenia, napojów bezalkoholowych, alkoholu, tytoniu i e-papierosów w 30 krajach europejskich (kraje UE oraz Wielka Brytania, Turcja i Norwegia). Polska zajmuje w nim obecnie dziewiąte miejsce (im wyższa pozycja, tym bardziej nadopiekuńcze państwo). Silniejsze restrykcje od Polski posiada jedynie część innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej, a także Irlandia, Finlandia, Norwegia i Turcja. Państwa zachodnie w większym stopniu wierzą w odpowiedzialność swoich

¹⁰ M. Białas, H. Łuczak, M. Jeżewska, *Ocena zawartości kofeiny w wybranych napojach bezalkoholowych*, s. 632.

¹¹ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, *ESPAD Report 2019. Additional tables*, Publications Office of the European Union, 2020, s. 35-39, http://www.espad.org/sites/espad.org/files/20203880_TD0320532ENN_PDF.pdf.

¹² TVN24, *80 procent 15- i 16-latków piło alkohol w 2019 roku. Jak jest teraz? Badań nie ma*, 22.08.2022, <https://tvn24.pl/polska/80-procent-15-i-16-latkow-piloalkoholw-2019-roku-jak-jest-teraz-badan-nie-ma-5838342>.

¹³ European Union Agency for Fundamental Rights, *Purchasing and consuming alcohol*, <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/mapping-minimum-age-requirements-concerning-rights-child-eu/purchasing-and-consuming-alcohol>.

¹⁴ <https://nannystateindex.org/>.

obywateli, a kraje dawnego bloku wschodniego w dużej mierze używają silnej ręki państwa, by regulować każdy aspekt życia.

Podsumowanie

Nie istnieją merytoryczne podstawy do wprowadzenia zakazu sprzedaży napojów energetycznych dla młodzieży. Nastolatkom w dalszym ciągu będą mogli spożywać kofeinę na wiele różnych sposobów, a ustawa ograniczy im znacząco dostępność jednego z jej źródeł. Wydaje się, że ustawa jest w pewnym sensie elementem kampanii przedwyborczej, na potrzeby której znaleziono nowego wroga, by rząd mógł dzielnie obronić przed nim polskie dzieci.

Polityka bezmyślnego zakazywania zamiast edukowania społeczeństwa może nie przynieść pożądaných skutków i jest wyrazem nadopiekuńczości państwa. Użyte środki są nieproporcjonalne do zagrożenia związanego z nadużywaniem takich napojów. Odpowiedzialne spożywanie „energetyków” przez nastolatków nie wiąże się ze szczególnym zagrożeniem, a z danych przedstawianych przez Radę Ministrów nie wynika, by problem nadużywania kofeiny i napojów energetycznych był faktycznie powszechny.

Forum Obywatelskiego Rozwoju

FOR zostało założone w 2007 roku przez prof. Leszka Balcerowicza, aby skutecznie chronić wolność oraz promować prawdę i zdrowy rozsądek w dyskursie publicznym. Naszym celem jest zmiana świadomości Polaków oraz obowiązującego i planowanego prawa w kierunku wolnościowym.

FOR realizuje swoje cele poprzez organizację debat oraz publikację raportów i analiz podejmujących ważne tematy społeczno-gospodarcze, a w szczególności: stan finansów publicznych, sytuację na rynku pracy, wolność gospodarczą, wymiar sprawiedliwości i tworzenie prawa. Z inicjatywy FOR w centrum Warszawy i w Internecie został uruchomiony licznik długu publicznego, który zwraca uwagę na problem rosnącego zadłużenia państwa. Działania FOR to także projekty z zakresu edukacji ekonomicznej oraz udział w kampaniach na rzecz zwiększania frekwencji wyborczej.

Wspieraj nas!

Zdrowy rozsądek oraz wolnościowy punkt widzenia nie obronią się same. Potrzebują zaplanowanego, wyłożonego, skutecznego wysiłku oraz Twojego wsparcia.

Jeśli jest Ci bliski porządek społeczny szanujący wolność i obawiasz się nierozsądnych decyzji polityków udających na Twój koszt Świętych Mikołajów, wesprzyj finansowo nasze działania.

Wyślij przelew na konto FOR (w PLN): 68 1090 1883 0000 0001 0689 0629

W sprawie darowizn możesz się skontaktować z:

Kinga Królik - członkini zarządu, kierownik administracyjno-finansowy FOR

tel. 691 908 904

e-mail: kinga.krolik@for.org.pl

Już dziś pomóż nam chronić wolność – obdarz nas swoim wsparciem i zaufaniem.

KONTAKT DO AUTORA



Gabriel Hawryluk

Młodszy analityk ekonomiczny FOR

e-mail: gabriel.hawryluk@for.org.pl

Fundacja Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR

ul. Ignacego Krasickiego 9A

02-628 Warszawa

tel. 22 628 85 11

e-mail: info@for.org.pl

www.for.org.pl